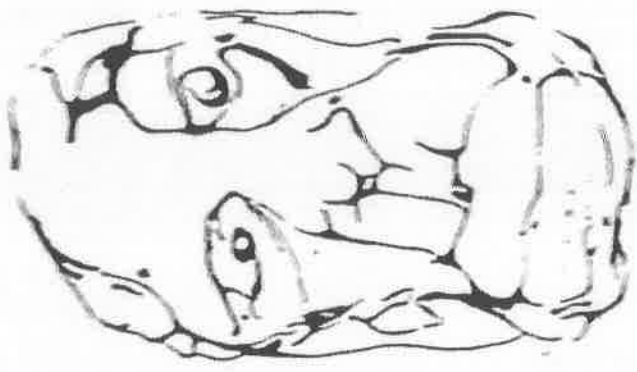

कविता-रती

पुस्तक संख्या व संपादन : आशुतोष शैला पाटील
परीक्षा वर्ष, १९९०

१७
२०१२

वर्षोपांक

वर्ष	पुस्तक संख्या
१९८७	१००
ऑगस्ट - ऑक्टोबर	१५३
ऑक्टोबर - सप्टेंबर	१०२
ऑक्टोबर, नोव्हेंबर १९८९ व जानेवारी १९९०	१६०
ऑक्टोबर व नोव्हेंबर १९९०	६९
ऑक्टोबर व नोव्हेंबर १९९१	११८
फेब्रुवारी व मार्च १९९२	१८८
ऑगस्ट, सप्टेंबर, नोव्हेंबर-डिसेंबर १९९२	१००
ऑक्टोबर १९९९, फेब्रुवारी, एप्रिल व मे-जून २०००	१८४
ऑक्टोबर व नोव्हेंबर २००६	१६०

पुस्तक संख्या व संपादन : आशुतोष शैला पाटील
परीक्षा वर्ष, १९९०

कविता

संतोष आळंकर यांच्या कविता, केशव खट्टि ३,
प्रदीप कोवरे यांच्या कविता ४-६.

अभिघात
शब्द संकलन यांची कविता - शेणैत खडके ७-२०

कवियित्रणी

१. द. भा. धामणकर यांची कविता - युधीर साळ २१-३६.
२. तदि लाळे यांची कविता : आशुतोष व रूपशोष - अरण कोवरे ३७-५२.

कविता

रोषा रावळकर ५३, पुनीत भातकर यांच्या कविता ५४-५६,
शेवत अनिल पल यांच्या कविता ५७-५८,
विनोद नेंडे कुलकर्णी ५८.

परीक्षण

'भरी मरी जाय सीर' : योजना यादवची कविता - प्रमोद मुनपाटे ५९-६३.

संयोजने

१. अनुपमा पाटील यांच्या योग कविता - दिलीप पोंडगे ६४-७२.
२. 'दमयंती स्वयंवर' : यंका आणि सम्यक् - अशोकलाल रावठोडदास शाह ७३-७७.

कविता

मयूर राजपूत यांच्या कविता ७८-७९, क्रांती गायकवाड ७९,
प्रवीण बाबूलाल हळकर ८०.

मुखपृष्ठ

अंकित अंभंग

कविता-रती / जुलै-ऑगस्ट, सप्टेंबर-ऑक्टोबर २०१०

एकंदर जीवनाविषयक अनभिज्ञ दिसतो. जगणं हे काही श्रीकृष्णाच्या बासगीतून मगसुरांगारणं पाहण्यापरं नसते. सामान्य माणसाच्या जगण्याचे सूत्र हे श्यामपार्लिवरनेची अभिप्रायी करणारे असतात. त्यात-जगण्यातला बहुतांश भाग अमर्षात्मक असला तर तपनस्येचे आपली बासगीच फुटवी फुटवया नशीवासारणी. तीमपून बेमसूच थोडे पडणार. पाण्यात उदकचढी या पुरुषाला कर्षण कळत नाही की आपल्या कल्पनेपेक्षा अधिक जांत असातं आरग ज्याला उदक गुढीत धरतं ते पाणी. इथे पाण्यात राहून एखाद्या दुसऱ्या कल्पाला मारायी कसं चागाचं हे कळू नये तसं समाजात राहून समाजातल्या परकांनी कसं चागाचं हे या पुरुषाला कळत नाही. समाजाचा पोत ज्या आढल्या उण्या धार्यांनी विणलेला असतो ते घागे छीपुण्यांचे असतात हे त्या पुरुषाला कळत नाही. स्वतःला प्रावण्य पेकून श्रीला दुष्यम लेखाण्याच्या अहंकारामुळे अंधत्व येण्याचा हा प्रकार मानायला हवा. छी ही निर्जीव उपभोग्य वस्तू. समजून कार्वाणिक वार्डच्या प्रतिमानाच्या नादात छान्यावुऱ्या वार्डला अखेरगारे पुरायी कर्तृत्व करायिनीने आपल्या कवितेतून चकहाट्यावर आणतं आहे. भारतीय अध्यात्म परंपरेत 'कोऽहं' असा प्रश्न स्वतःला विचारून स्वतःचा शोध घेण्याच्या प्रक्रियेत पुरुषार्थ आहे. चौदावो वर्षे जगलेल्या चांगदेवाराहो इतक्या प्रचंड दीर्घ आयुर्मागातही शोध घेता आला नाही.

कवीची व्युत्पत्ती, प्रतिभा यांच्या मनाच्या तळाशी सांगलेल्या संयुगातून कवितेची निर्मिती होत असते. तो तळ इवळून काढण्याचा यथापती प्रयत्न केला आहे.

(डॉ. दिलीप धोंडगे, 'कल्पलता', पी. डी. पी. नगर, सदाणा-४१३३०१. जि. नाशिक. प्रथमध्वनी: १४२३१८१४४०)

"जगण्याचा काय, किंवा साहित्याचा काय, अर्थ व अन्वय लावायचा, तर इतर अनेक जीवनविषयक संदर्भ उभे करावे लागतात. हे संदर्भ जीवनाला मूलतः असतातच. सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, तात्विक, नैतिक अशा अनेक पाकळ्यांनी जगण्याचे फूल उमललेले असते, तसेच साहित्याचेही मानवी जीवन व साहित्य यांचे निकटचे संबंध केवळ एकपदी नसतात, त्याचप्रमाणे ते सदासर्वदा स्पष्टही नसतात. यासाठी साहित्याकडे गांधीयाने पाहण्याची मनोवृत्ती जोपासावी लागते व हीच मनोवृत्ती जीवनविषयक गांधीयांत परिणत होते. साहित्याचे मूल्य मान्य केले, की जीवनाचे मूल्य स्वाभाविकपणे मान्य करावे लागते. साहित्यरूपाने एखाद्या विमिश्रित जीवनाला जो आकार साभरला असतो, त्या आकाराच्या आगेमागे जीवनाची नाता असे सापलेली असतात. साहित्याच्या सर्जनक्रियेचे महत्त्व ज्यांना मान्य नाही, त्यांना नाता अंगांचा विचारही मान्य होणार नाही. सुद्धिसादी हा समग्र जीवनाचा साक्षी व समोदक असतो व म्हणूनच साहित्यासारख्या महत्त्वाच्या निर्मितीकडे साक्षेपाने पाहणे आपले इतिकर्तव्य मानते."

('हस्तिसंती मनोऱ्यावाहेर' - रा. ग. जाधव)

पध्दत

'दमयंती स्वयंवर' : शंका आणि समाधान

अगोक्त्याल त्याडोडदाम राम

प्राचीन काव्यात पंडितां काव्य, पंत कव्य हे मनाकोडव, लयदा, अलंकारां सुद्धे, व्यंग्यमसुद्धे विना, मूषडोडय्या करेकरे निव्वरत वड इतकी गुणानी व समतकमसुद्धे, करिड्य, अर्थासटी अलंकाराची खटपट, प्रवासी दोनोतु पुढ अस्तु असां नमव अहे व तो बऱ्याच अंगी घन आहे. हांगी प्राचीन मरुटी शंका कथाकाव्याचा अस्तुत मरुटी भावेच्या अस्मानकावे करुणाची आचरणकरता अहे का? या प्रश्नचे उत्तर 'हं' असे देते दीपन येत. पंडितां काव्यातल काही देण वर काव्येते अहेत हे अति काव्येतेल दुवोपवा या करुणांमुळे प्राचीन पंत काव्याकडे ही दुर्लक्ष होत वलते अहे ही स्वकील प्रयत्नपूर्वक केलेली कळवचना, अर्थानुसृत देण-दमनांकी करुणा, भावेच्या कलंकारांची लेवेल, छंदोवड रचनेतल औदारव्य वा गुणांमुळे शंका काव्य तिक वाचकांन काव्यशास्त्रविनेदावा अलंद निळवूर देते. भावनेतल कळवसुद्धे वदून भाव प्रयत्न होवत मदत होत. पांडित्यरुं काव्यरचनांमेली अनुभवम्यात मुळा अगाड्याव अलंद अकडी. या दुष्टीन पंतकाव्याचा जागीवपूर्वक अस्मान आवयक अहे.

सुनाय पंडित चांचो 'दमयंत स्वयंवर' हा काव्यकृती भावशांडेपाण्या, प्रासादिकतेच्या, व्यंग्यमसुद्धे रचनेच्या दुष्टीने प्रयत्न श्रेनीचो अहे. सव मरुळे अयंत हा कवो अग्रगण्य म्हणूनबांगा आहे, अंत वि. ल. पांचे (महाराष्ट्र सारस्वतकार) म्हणतात. 'दमयंती स्वयंवर' या आढयानकाव्याद अनेक प्रकारचे अलंकारां-गमवुव निपनच्या चौकटीत अर्थ व सधानी होऊ न देवा कुदातदेने येविले आहेत. कव्यालंकार व अर्थांलंकार यात खचून भरलेले आहेत व अलंकारांची उदाहरणे म्हणून वातल अनेक रतोक त्या संदर्भात वापरत आहेत. या सवदुष्टीने हा काव्यग्रंथ अस्मानंत अहे.

'दमयंती स्वयंवर' हे काव्य प्रथम 'ज्ञानचंद्रोदय' मासिकात इ. स. १८४३ मध्ये छापून प्रसिद्ध झाले. पुढे परगुणम तांका गोडकेले चांचो 'नवनात' ग्रंथामधून इ. सन १८५४ साली हे काव्य सर्व वाचकांना उपलब्ध करून दिले. या काव्यग्रंथातल कथाविषय महाभारतातल नेपांचोपाख्यान दातल आहे. श्रीहंकांचे संकृत भावेतल 'नेवदीप वरितम्' यावरच आधारलेले आहे. या महाकाव्याचा 'दमयंती स्वयंवर' वर मंडा प्रभाव पडलेला दिसून येतो तरी मुळा हे काव्य म्हणजे त्याचे भाषांतर मान्य मुळाच नाही याचे प्रत्यंत वारंवार येते. काही ठिकाणी तर नेपांचोयमूषेचा ही हे काव्य सप्त वलते आहे अत्त सावळ्याकरांना वाटते.

'दमयंती स्वयंवर' या काव्यग्रंथावदल वर उल्लेख केलेलो सर्व माहिती अ. का. प्रियोळकर यांगी संपादित केलेल्या 'सुनाय पंडित विरचित दमयंती-स्वयंवर' या पुस्तकातून कविता-ती/ सुते-आंगड, सप्टेंबर-ऑक्टोबर २०१०

